

آثار اجتماعی ازدواج موقت در فقه شیعه

زینت طرانی ملا^۱

چکیده

ازدواج موقت یکی از موضوعات مطرح در فقه شیعه است. این نوع ازدواج با استناد به آیات و روایات جایز شمرده است. اسلام با تشریع قانون ازدواج موقت در موارد ضروری و لازم جوانان را از گرایش به سوی فحشا، زنا و بی بندوباری باز داشته است. ازدواج موقت، علی رغم مشروعیت دینی و قانونی آن یکی از مسائل چالش برانگیز در جامعه می باشد. این پژوهش با روش توصیفی آثار اجتماعی ازدواج موقت را در فقه شیعه مورد بررسی قرار داده است و به این نتیجه رسیده است که اگر به غیر از ضرورت و در غیر جایگاه خود به کار گرفته شود. دارای آثاری است که پسندیده نیست.

کلید واژه ها: ازدواج موقت، پیامد های ازدواج موقت، جامعه و اجتماع، متعه، نکاح موقت.

۱- طلبه سطح ۲، مدرسه ام ابیها (س) دزفول.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

از جمله نشانه های حاکمیت و قدرت خداوند این است که همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنارشان آرامش یابید.

پاسخ به نیاز های فطری بشر لازم و ضروری است. از جمله این نیاز ها، تمایل به جنس مخالف و نیاز جنسی است. ارضای غریزه ی جنسی یکی از نیاز های مبرم و از ضروریات زندگی هر انسانی است . با واقع بینی کامل برای کنترل، تعدیل و ارضای آن، راه های معقول عملی و دور از افراط و تفریط ارائه شده است. تا جامعه از هیجانات و طغیان های کوبنده ی ناشی از بی توجهی به این امر طبیعی مصون بماند. تعالیم اسلام علاوه بر ایجاد روحیه ی مقاومت در برابر هوی و هوسها، برای تسهیل ازدواج دائم راه های گوناگونی پیش روی ما قرار میدهد، از سوی دیگر برای حل مشکل جنسی جوانان در مواردی که ازدواج دائم ممکن نیست، ازدواج موقت را پیشنهاد می کند.

یک گروه از ازدواج موقت با حرارت دفاع می کنند. و گروه دیگر در خوش بینانه ترین فرض آن را مشکلی می دانند که عوارض جنبی خطرناکی دارد .

آقای جعفر سبحانی در کتاب ازدواج موقت در کتاب و سنت به بررسی آن در فقه شیعه پرداخته است و احکام مربوط به آن را بیان کرده است در مقاله ای دیگر از آقای نصرالله درویشی به مشروعیت ازدواج موقت و ضرورت آن در جامعه پرداخته است و بیشتر نگاه جانبدارانه به آن شده است.

مقاله‌ی حاضر فارغ از نگاه مثبت یا منفی به ازدواج موقت علاوه بر اینکه به بررسی ازدواج موقت در فقه شیعه پرداخته است. آثار اجتماعی که این نوع ازدواج میتواند بر جامعه و افراد داشته باشد را نیز مورد بررسی قرار داده است.

این پژوهش ابتدا مفهوم ازدواج موقت و جایگاه آن در قرآن و روایات را مورد بررسی قرار داده است و سپس به جایگاه آن در فقه شیعه و بیان احکام مربوط به آن پرداخته است. و در آخر آثار اجتماعی و پیامدهای مثبت و منفی آن را بیان نموده است.

مفهوم شناسی

مفهوم لغوی ازدواج موقت (متعّه)

از ماده متع^۱ است. که در لغت به معنای آن چیزی است که از آن بهره برداری شده و انتفاع قلیل و موقت برده می شود.^۲

تعریف اصطلاحی

متعّه در اصطلاح فقهی ازدواجی است که مردی با زنی تا مدت زمان معین با مهر معین، نکاح انجام داده و با سر آمدن وقت تعیین شده از همدیگر بدون طلاق جدا می شوند.^۱

۱- ابن منظور، لسان العرب، ص ۲۳۹.

۲- قریشی، قاموس قرآن، ص ۲۲۶.

ازدواج موقت در قرآن

در آیه ۲۴ سوره مبارکه نسا آمده است (... أَحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا)^۲

و هر زنی غیر از آنچه ذکر شده شما را حلال است که به مال خود بر طریق زناشویی بگیرید نه آنکه زنا کنید، پس چنانچه از آنها بهره مند شوید آن مهر معین که حق آنهاست به آنان بپردازید و باکی نیست بر شما که بعد از تعیین مهم هم به چیزی با هم تراضی کنید، البته خدا دانا و آگاه است. بعضی از فقها در توحید دلالت این آیه بر ازدواج موقت، به لفظ (استمتاع) که در عرف به معنای ازدواج موقت است، استناد کرده اند و معتقدند که شارع مقدس احکام را مطابق فهم متعارف مردم بیان می کند و از این رو در تفسیر آیه نیز باید به این عرف توجه کرد.^۳

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ذیل آیه (فما استمتعتم به منهن) می نویسد بدون شک مقصود از استمتاع (برخورداری) در آیه مبارکه، ازدواج موقت می باشد، زیرا آیه در سوره نسا و در مدینه نازل شده و آن طوری که بیشتر آیات آن نشان می دهد، در نیمه ی اول دوران پس از هجرت رسول (ص) می باشد و بالنتیجه این گونه نکاح (متعّه) در آن وقت تا مدتی بین مسلمین رواج داشته و اخبار در این معنا متفق هستند. چه بگوییم اسلام آن را آورده یا آنکه قبلاً وجود داشته است. و به هر حال این عمل در مقابل دیدگان پیغمبر (ص) و با اطلاع وی بوده و به همین نام نامیده شده است. پس مانعی ندارد (فما استمتعتم) هم حمل بر این معنا شود. همانطور که

۱- راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۷۵۷.

۲- قرآن.

۳- فخر رازی، مفاتیح الغیب، ج ۳، ص ۴۹.

در سایر آداب و سنتی که در موقع نزول آیات رایج بوده، وقتی آیه ای نازل می شده و حکمی بر آن-رد یا قبول و امضا- می آورده است، چاره ای بجز حمل آن اسما به معنای متعادل روز نبوده و هیچگاه آن کلمات قرآن را به معنای لغوی آن حمل نمی کرده اند. پس مسلم است که کلمه ی (استمتاع) آیه را باید به نکاح متعه حمل کنیم. به سبب آنکه در موقع نزول آیه از این لفظ، این طور می فهمیده اند چه این عمل بعد با قرآن یا روایات نسخ شده باشد یا نشده باشد و خلاصه مفهوم از آیه حکم نکاح متعه است.^۱

ازدواج موقت در کتب شیعه

کتابهای روایی شیعه آکنده از روایاتی است که از پیامبر(ص) امام علی (ع) و سایر امامان به خصوص حضرت باقر(ع) و حضرت صادق(ع)- نقل شده و نه تنها آن را تایید کرده بلکه ازدواج موقت را راه حل مناسبی برای جلوگیری از فحشا و مفساد اجتماعی دانسته و نهی آن را، مساوی با ترویج و ازدیاد زنا و منکرات معرض کرده است. از امام صادق(ع) نقل شده است (المتعّه نزل بها القرآن و جرت بها السنه من رسول الله) حکم متعه در قرآن نازل شد و سنت پیغمبر بر طبق آن جاری گردیده است.^۲

از امام باقر(ع) نقل شده که در پاسخ شخصی به نام عبدالله بن عمر لیثی و در مورد ازدواج موقت فرمود: (احلها فی کتاب و علی لسان نجیه فیهی حلال الی یوم القیامه). خداوند آن در قرآن و در زمان پیامبرش حلال کرده است. و آن تا روز قیامت حلال است.

۱- طباطبائی، تفسیر المیزان، ج ۴، ص ۴۲۷-۴۱۷.

۲- العروسی الحویزی، نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۶۷.

- این زنان برای دریافت شناسنامه ی فرزندشان هیچ گونه مدرکی ندارند و در بسیاری از موارد زنان نمی توانند اثبات کنند که فرزندشان حاصل از ازدواج است.^۱

۱- مقیدیان، حسینی مقدم، نگاه انتقادی به ثبت مصداقی ازدواج موقت، ص ۷.

نتیجه گیری:

اسلام با تشریع قانون ازدواج موقت در موارد ضروری و لازم که قانونی سهل و دارای مسئولیت کم می باشد. مشکل جنسی جوانان را حل کرده است. و آنان را از گرایش بسوی فحشا و زنا و بی بندوباری بازداشته است. اما این نوع ازدواج برای مواقع ضروری تشریع شده، برای افرادی که شرایط ازدواج دائم را ندارند و باید و در جای خود بکار گرفته شود.

مقاله ی حاضر با عنوان آثار اجتماعی ازدواج موقت در فقه شیعه این مسئله را مورد بررسی قرار داده است و به این نتیجه رسیده است که متعه علاوه بر اینکه دارای آثار مثبتی همچون جلوگیری از روابط آزاد، یک دوره آزمایشی قبل وارد شدن به زندگی مشترک، برطرف کردن نیاز های عاطفی و جنسی جوانانی که امکان تشکیل زندگی دائم را ندارند هست دارای آثار منفی زیادی هم میتواند باشد مانند وابستگی عاطفی زنان به همسر خود و آسیب روانی به آنان، عدم تعهد لازم طرفین در این نوع ازدواج، سوء استفاده و تنوع طلبی و لذت جویی برخی از مردان و متشنج شدن روابط خانوادگی، احتمال شیوع بیماری های مقاربتی، عدم امنیت طرفین و موارد دیگر. بنابر این مبلغان باید ازدواج موقت را به درستی در جامعه تبیین کنند تا این حکم الهی مورد سوء استفاده ی افراد و مغرضان قرار نگیرد. مسئولین و خانواده ها هم باید شرایط ازدواج دائم را فراهم کنند تا افراد را از روی آوردن به ازدواج موقت باز دارند.

فهرست منابع

قرآن کریم

- (۱) سجاد، سید محمد حسین، نگرش نو بر ازدواج موقت، انتشارات اختران کتاب، چاپ اول، ۱۳۷۵ ش.
- (۲) کاشف الغطاء، محمد حسین، مترجم: ناصر مکارم شیرازی، قم، انتشارات امام علی بن ابیطالب (ع)، ۱۳۸۸ ش.
- (۳) مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، قم، صدرا، ۱۳۷۰ ش.
- (۴) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، جلد هفتم، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۹۰ ش.

منابع عربی:

- (۱) ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دارالفکر، چاپ سوم، ۱۴۱۴ ق.
- (۲) المروسی الحویزی، عبدعلی بن جمعه، ج ۱، مصحح: رسول محلاتی، قم، انتشارات اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ ق.
- (۳) انصاری، شیخ مرتضی، متاجر، نجف، انتشارات جامعه الدینیّه، ۱۳۹۲ ق.
- (۴) بحرانی، سید هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، انتشارات موسسه الرساله بیروت، ۱۴۰۳ ق.
- (۵) بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل، الصحيح، ج ۵، بیروت، دارالدعوه، ۱۴۱۳ ق.
- (۶) حلی، محقق، نجک الدین جعفر بن حسن، شرایع الاسلام فی مسائل حلال و الحرام، ج ۲، قم، انتشارات اسماعیلیان، ۱۴۰۸ ق.

- (۷) رازی، فخر الدین محمد بن عمر، تفسیر کبیر مفاتیح الغیب، ترجمه: علی اصغر حلبی، تهران، اساطیر، ۱۳۷۱ق.
- (۸) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، بیرون، دارالعلم، چاپ اول، ۱۴۱۲ق.
- (۹) شیخ طوسی، ابوجعفر بن محمد بن حسن بن علی، تهذیب الاحکام، تهران، فراهانی، ۱۳۹۲ق.
- (۱۰) شهید ثانی، زین الدین علی، مسالک الافهام ای تنقیح شرایع الاسلام، ج ۷، قم، موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۴۲۳ق.
- (۱۱) طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج چهارم، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ق.
- (۱۲) قریشی، سیدعلی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۳۷۱ش.
- (۱۳) کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تهران، دارالمکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
- (۱۴) نجفی، محمدحسن، جواهرالکلام، قم، ناشر جامعه مدرسین قم، چاپ هفتم، ۱۳۶۲ش.

مقالات:

- (۱) حاجی اسماعیلی، محمدرضا، اسماعیلی، داوود، بررسی مستندات قرآنی، روایی فریفتن در حکم ازدواج موقت و پیامدهای آن، شماره ۶، پاییز و زمستان ۹۶.
- (۲) درویشی، نصرالله، ازدواج موقت چیست و چگونگی، شماره هفتم، پاییز ۹۶.

۳) ریاحی، محمد اسماعیل، شناسایی همبسته های اجتماعی میزان و دلایل موافقت و مخالفت با ازدواج موقت، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۱.

۴) صاحبی، سیدمحمد، ازدواج های موقت و سبک زندگی در جامعه امروز، اسفند ۱۳۹۲.

۵) مقیدیان، سیده آتنا، حسینی مقدم، سیدحسن، نگاه انتقادی به ثبت ازدواج موقت، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، دانشگاه آزاد اسلامی، اردیبهشت ۹۷.

پایگاه دیجیتالی

بازار کتاب قائمیه

پایگاه مجلات تخصصی نورمگز

علم نت